

COVID- 19 PANDEMİSİNDE PARAMEDİKLERİN VE ACİL TIP TEKNİSYENLERİNİN DEPRESYON, ANKSİYETE VE STRES DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ

 Deniz Zeynep SÖNMEZ¹

 Nilay ŞAHİN²

 Nefise Cevriye SUCU ÇAKMAK³

ÖZ

Amaç: Bu çalışma, COVID-19 Pandemisi sürecinde 112 acil yardım istasyonu ve acil servislerde çalışan paramediklerin ve acil tıp teknisyenlerinin (ATT) depresyon, anksiyete ve stres düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem: Tanımlayıcı, kesitsel nitelikteki bu araştırma Ekim 2020-Mayıs 2021 tarihleri arasında, 112 acil yardım istasyonlarında ve acil servislerde çalışan 232 paramedik ve acil tıp teknisyeni ile yapılmıştır. Araştırmanın verileri, kişisel bilgi toplama formu ve Depresyon Anksiyete ve Stres Ölçeği-21 (DASS-21) kullanılarak Google Forms aracılığı ile online olarak toplanmıştır. Veriler SPSS 21 programında analiz edilmiştir.

Bulgular: Çalışmaya 232 kişi katılmıştır. Bunların %52,6'sı erkek, 67,7'si paramedik, %77,6'sı 112 istasyonunda çalışmaktadır. Katılımcıların, Depresyon, Anksiyete ve Stres Ölçeği (DASS-21) toplam puan ortalaması 26,65±16,86 olup, alt ölçek puanlarına göre %34,9'unun çok ileri düzeyde depresyon; %30,2'sinin çok ileri düzeyde anksiyete ve %21,1'inin ise çok ileri düzeyde stres yaşadığı saptanmıştır. Çalışma sonucuna göre katılımcıların yaşı arttıkça anksiyete puan ortalamaları azalırken, bekar olan katılımcıların stres puan ortalamalarının yüksek olduğu belirlenmiştir.

Sonuç: Bu çalışma COVID-19 Pandemisinde paramedik ve ATT' lerin depresyon, anksiyete ve stres düzeylerinin yüksek olduğunu göstermiştir. Bu durumun COVID-19 Pandemisine bağlı olarak, çalışma koşullarının olumsuz hale gelmesi nedeniyle ortaya çıkmış olabileceği gibi, COVID-19 Pandemisinden bağımsız bir durum da olabileceği düşünülebilir. Bu durumun belirlenmesi için daha kapsamlı çalışmalara ihtiyaç vardır.

Anahtar Kelimeler: Paramedik, Acil Tıp Teknisyeni, COVID-19, DASS 21, Depresyon, Stres, Anksiyete

¹ Sorumlu Yazar /Corresponding Author, Dr. Öğr. Üyesi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Osmaniye, Türkiye, denizzeynepsonmez@osmaniye.edu.tr

²Öğr. Gör., Çankırı Karatekin Üniversitesi Eldivan Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Çankırı, Türkiye, nilaysahin@karatekin.edu.tr

³Öğr. Gör., Çankırı Karatekin Üniversitesi Eldivan Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Çankırı, Türkiye, ncsucucakmak@karatekin.edu.tr

DETERMINATION OF DEPRESSION, ANXIETY, AND STRESS LEVELS OF PARAMEDICS AND EMERGENCY MEDICAL TECHNICIANS IN THE COVID-19 PANDEMIC

ABSTRACT

Objective: The aim of the study is to determine the depression, anxiety, and stress levels of paramedics and emergency medical technicians (ATT) working in 112 emergency stations and emergency services during the COVID-19 Pandemic.

Materials and Methods: This descriptive, cross-sectional study was conducted with 232 paramedics and emergency medical technicians working in 112 emergency aid stations and emergency services between October 2020 and May 2021. The data of the study were collected online via Google forms using the personal information collection form and the Depression Anxiety Stress Scale-21 (DASS-21). The data were analyzed by SPSS 21 program.

Results: This study included 232 individuals, 52.6% are men, 67.7% are paramedics, and 77.6% work at 112 stations. Depression, Anxiety and Stress Scale (DASS-21) total score average of the participants was 26.65 ± 16.86 , and according to the subscale scores, 34,9% of them had very advanced depression; It was determined that 30.2% of them had very advanced anxiety and 21.1% had a very high level of stress. According to the results of the study, the mean anxiety score decreases as the age of the participants increases. It was determined that the stress score averages of the single participants were high.

Conclusion: This study showed that the depression, anxiety, and stress levels of paramedics and ATTs were high during the COVID-19 pandemic. It can be thought that this situation may have arisen due to the negative working conditions due to the COVID-19 pandemic, or it may be an independent situation from the COVID-19 pandemic. More comprehensive studies are needed to determine this situation.

Keywords: Paramedic, Emergency Medical Technician, COVID-19, DASS 21, Depression, Stress, Anxiety

GİRİŞ

İlk kez Çin'in Wuhan kentinde 31 Aralık 2019'da ortaya çıkan SARS-CoV-2 virüsünün sebep olduğu COVID-19 salgını, hızlı bir şekilde Dünya'ya yayılmış ve coronavirüslerin sebep olduğu ilk pandemi olarak tarihe geçmiştir. Ülkemizde de 11 Mart 2020'de ilk pozitif vaka tanımlanmıştır (Dikmen vd., 2020). Ülkemizdeki son verilere göre 18-24 Temmuz 2022 tarihinde COVID-19 vaka sayısı 365.424, vefat sayısı ise 157 olarak açıklanmıştır (Sağlık Bakanlığı, 2022). Ülkemizde pandemi sürecinde COVID-19 nedeniyle hayatını kaybeden sağlık personeli sayısı ise Şubat 2022 itibari ile 506 olarak açıklanmıştır (TTB, 2022). Dünya genelinde DSÖ tarafından 29 Temmuz 2022 tarihinde açıklanmış ölüm sayısı altı milyon kişiden fazladır (WHO, 2022). İki yılı aşkın bir süreden beri devam eden salgın sürecinde sağlık çalışanlarının süreçten olumsuz

etkilendiğini gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Uyurdağ vd., 2020; Yin vd., 2020; Keskin ve Şentürk 2022).

Hastane öncesi acil bakım hizmeti veren sağlık çalışanları beklenmedik durumlarda, çoğu zaman zorlu şartlarda sağlık hizmeti vermektedir. Ayrıca acil servislerde ve hastanede verilecek olan sağlık bakımını da sahada başlatmak durumundadırlar. Bu nedenle çalışma ortamlarında çok çeşitli riskler bulunmaktadır (Yıldırım ve Gerdan, 2017). Hastaya ve karşılaşılabilecek olan duruma dair çeşitli bilinmezlikler içeren bir ortamda görev yapan hastane öncesi bakım personeli paramedik ve acil tıp teknisyenleri (ATT) mesleğin doğası gereği fiziksel, sosyal ve psikolojik risk faktörleri ile çalışmaktadırlar. Hastane öncesi acil bakım hizmeti sunan personel ve acil servis personeli HIV, Hepatit-B, Hepatit-C SARS gibi kan yoluyla bulaşan enfeksiyonlar açısından daha fazla risk altındadır (Yıldırım ve Gerdan, 2017). Yapılan çalışmalar hastane öncesi acil bakım çalışanları olan paramedik ve ATT'lerin yaptıkları işin çok tehlikeli iş statüsünde sayılması gerektiğini ortaya koymaktadır (Balcı, 2020). Bu zorluklar göz önünde bulundurulduğunda salgın sürecinin, paramedik ve ATT'ler için çeşitli olumsuzluklara yol açması kaçınılmaz olmaktadır. Yakın temas halinde oldukları hastaların COVID-19 olup olmadığını bilmeden, zamanla yarışarak müdahale ediyor oldukları düşünüldüğünde enfeksiyon bulaşma riskleri çok yüksektir (Yıldırım ve Gerdan, 2017). Hastane öncesi acil bakım hizmetlerinde olduğu gibi acil servislerde sağlık bakım birimleri içinde en yoğun, hayati tehlike içinde olan ve hızlı müdahale gerektiren hastaların bulunduğu yerlerdir. Acil servislerde, hastane öncesi acil bakım hizmetlerine benzer şekilde hastaların COVID-19 ya da herhangi bir enfeksiyon taşıma durumları bilinmemektedir. Bunun yanı sıra acil servislerde uzun çalışma saatleri ve yoğun insan etkileşimi ve karmaşık bir ortam olması nedeniyle, burada çalışan personel çok çeşitli psikososyal risk faktörlerine maruz kalmaktadır (Kebapçı ve Akyolcu, 2011; Cankurtaran, 2015). Riskli ve yoğun çalışma ortamı çalışanlarda olumsuz duygular ortaya çıkarabilir. Yapılan çalışmalar acil servislerde çalışan hekim, hemşire ve ambulans çalışanlarının tükenmişlik gibi olumsuz duygu durumları yaşadıklarını ortaya koymaktadır (Erol vd., 2012; Eroğlu ve Arıkan, 2016; Karahan, 2020). Salgın hastalıkların da insanlarda büyük bir travma oluşturduğu ve kaygı düzeylerini yükselttiği bildirilmektedir (Ekiz vd., 2020; Atilla ve Karakaya, 2021). Hekim, hemşire ve diğer sağlık personelinin salgın sırasında değişen oranlarda travma sonrası stres semptomları gösterdiği bildirilmektedir (Preti vd., 2020). Yapılan bir çalışmada bir üniversite hastanesinde COVID-19'a bağlı olarak hemşirelerin anksiyete ve depresyon düzeylerinin yüksek olduğu bulunmuştur (Dal'Busco vd., 2020). Zerbini ve ark (2020) yapmış olduğu çalışmada COVID-19 kliniğinde çalışan hemşirelerin stres ve depresyon düzeylerinin diğer servislerde çalışan hemşirelerden yüksek olduğu bildirilmiştir.

Mesleklerinin doğası gereği riskli ve tehlikeli ortamlarda çalışan paramedik ve ATT'lerin COVID-19 pandemisi döneminde hastalığın bulaşma riski ile daha fazla karşı karşıya olduğu düşünüldüğünde, bu durum onlarda duygudurumda bozulmalar ve kaygı bozukluklarına yol açabilir. Literatürde diğer sağlık profesyonellerinin salgın sürecinden etkilenme durumlarını belirleyen çalışmalar bulunmaktadır (Chew vd., 2020; Zhang vd., 2020, Aymerich vd., 2022). Paramedik ve ATT'ler için de bu durumun belirlenmesi, gerekli girişimlerin yapılmasına olanak sağlayabilir. Bu çalışmanın amacı, COVID-19 pandemisi döneminde 112 acil yardım istasyonlarında ve acil servislerde çalışan paramedik ve ATT'lerin depresyon, anksiyete ve stres düzeylerinin belirlenmesidir.

Araştırmanın soruları;

- 1.Paramedik ve acil tıp teknisyenlerinin depresyon, anksiyete, stres düzeyleri nedir?
- 2.Paramedik ve acil tıp teknisyenlerinin depresyon, anksiyete, stres düzeylerini COVID-19 pandemi koşulları etkilemekte midir?

1. GEREÇ VE YÖNTEM

Tanımlayıcı ve kesitsel tipteki bu çalışma, Ekim 2020-Mayıs 2021 tarihleri arasında, 112 acil yardım istasyonlarında ve acil servislerde çalışan paramedik ve acil tıp teknisyenlerini kapsamaktadır. Araştırmanın evrenini; Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde, 112 acil yardım istasyonlarında ve acil servislerde çalışan tüm paramedikler ve acil tıp teknisyenleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini, araştırma kriterlerine uyan ve araştırmaya katılmayı kabul eden 232 paramedik ve acil tıp teknisyeni oluşturmaktadır. Araştırma ile ilgili veriler online olarak kartopu yöntemi ile ulaşılmış olan paramedik ve ATT'lerden toplanmıştır. Araştırmaya paramedik veya acil tıp teknisyeni olan, acil servislerde veya 112 istasyonlarında çalışan, iletişim problemi olmayan, araştırmaya katılmayı kabul eden bireyler dâhil edilmiştir.

Araştırmanın verileri araştırmacı tarafından ilgili literatür taranarak hazırlanmış olan (Dal'Bosco vd., 2020; Ergün vd, 2020, Kebapçı ve Akyolcu, 2011) sosyo demografik özelliklerin ve COVID-19 pandemisine ilişkin deneyim ve görüşlerin yer aldığı 21 sorudan oluşan bilgi formu ve Depresyon, Anksiyete ve Stres Ölçeği- 21 (DASS-21) ile toplanmıştır. Ölçeğin orijinal formu Lovibond, S.H. & Lovibond, P.F. (1995) tarafından geliştirilmiş olup, ülkemizde ölçeğin 21 maddelik kısa formunun geçerlik güvenirlik çalışması Yılmaz ve ark. (2017) tarafından yapılmıştır. Ölçek, 21 madde ve üç alt boyutlu, likert tipte bir ölçek olup, Depresyon, Anksiyete ve Stres alt boyutlarının her biri yedi maddeden oluşmaktadır (Yılmaz vd., 2017). Ölçeğin başında nasıl doldurulacağı hakkında bilgi verilmiş ve katılımcıların kendilerine uygun olan seçeneği

işaretlemeleri istenmiştir. Buna göre, “bana uygun değil=0”, “bana biraz uygun=1”, “bana genellikle uygun=2”, ve “bana tamamen uygun= 3” şeklinde puanlanmıştır. Ölçeğin değerlendirilmesi Depresyon, Anksiyete ve Stres alt boyutlarının toplam puanlarına göre yapılmıştır. Buna göre, her bir alt boyuttan minimum 0, maksimum 21 puan alınabilmektedir. Ölçeğe göre alınan puanlar arttıkça depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri yüksek olarak değerlendirilmektedir (Yılmaz vd., 2017). Bu çalışmada ölçeğin Cronbach Alpha değeri Depresyon alt boyutu 0.91, Anksiyete alt boyutu 0.83, Stres alt boyutu 0.91 ve ölçeğin toplamı için ise 0.94 olarak tespit edilmiştir.

Elde edilen veriler SPSS (Statistical Package of Social Science) 21 programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Çalışmada verilerin normal dağılıma uygunluğunu değerlendirmede Kolmogorov-Smirnov testi kullanılmıştır. Sağlık çalışanlarının sosyodemografik özelliklerinin değerlendirilmesinde sayı, yüzde, ortalama ve standart sapma, ortalama, minimum ve maksimum değer analizleri yapılmıştır. İkili gruplar arası karşılaştırmalarda bağımsız iki örneklem t testi ve Man-Whitney U testleri kullanılmıştır. Sonuçlar %95’lik güven aralığında, anlamlılık $p<0.05$ düzeyinde değerlendirilmiştir.

Araştırmanın yapılabilmesi için Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’ndan 16.09.2020 tarih ve 2020/31/1 sayılı Etik Kurul Kararı alınmıştır. Ayrıca araştırmaya katılan bireylere araştırmanın amacı açıklanarak online onamları alınmıştır. Araştırmaya başlanmadan önce Sağlık Bakanlığı Bilimsel Araştırma Platformuna bildirim yapılmış, buradan da araştırmanın yapılabileceğine dair onay alınmıştır. Çalışmada ölçeğin kullanılabilmesi için gerekli izin yazarlardan e-posta yoluyla alınmıştır.

2. BULGULAR

Katılımcıların sosyo demografik verileri Tablo 1’de gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların; %52,6’sı erkek, 67,7’si paramedik, %77,6’sı 112 istasyonunda çalışmakta, %74,1’i 22-29 yaş aralığında, %58,2’si bekarıdır. Çalışma süreleri açısından bakıldığında %32,8’inin meslekteki çalışma süresi 13 ay-5 yıl arasında; %64,7’si önlisans mezunu; %38,4’ü haftada 41-48 saat arası çalışmaktadır. Katılımcıların %70,7’si çocuk sahibi değildir, %64,2’ü sigara kullanmamakta, 94,4’i’nin herhangi bir kronik hastalığı bulunmamaktadır (Tablo 1).

Tablo 1: Paramedik ve ATT'lere İlişkin Tanıtıcı Özelliklerin Dağılımı (n=232)

Tanıtıcı Özellikler		n	%
Cinsiyet	Kadın	110	47,4
	Erkek	122	52,6
Mesleği	Paramedik	157	67,7
	ATT	75	32,3
Çalıştığı Birim	Acil Servis	52	22,4
	112 İstasyonu	180	77,6
Yaş Aralığı	18-21	15	6,5
	22-29	172	74,1
	30-40	37	15,9
	41 ve üzeri	8	3,5
Medeni Durum	Bekar	135	58,2
	Evli	93	40,1
	Boşanmış	4	1,7
Mesleğindeki Çalışma Süresi	6 aydan az	17	7,3
	6-12 ay arası	36	15,5
	13 ay-5 yıl arası	76	32,8
	6-10 yıl arası	67	28,9
	10 yıldan fazla	36	15,5
En Son Bitirdiği Okul	Sağlık meslek lisesi	29	12,5
	Önlisans	150	64,7
	Lisans	49	21,1
	Yüksek lisans	4	1,7
Haftalık Çalışma Saati	En fazla 40 saat	20	8,6
	41-48 saat	89	38,4
	49-64 saat	62	26,7
	65-72 saat	41	17,7
	72 saatten fazla	20	8,6
Çocuk Sayısı	Yok	164	70,7
	1-2 çocuk	61	26,3
	3 ve daha fazla	7	3,0
Sigara Kullanma Durumu	Hayır	149	64,2
	Evet	83	35,8
Herhangi Bir kronik Hastalığı Var Mı?	Hayır	219	94,4
	Evet	13	5,6

Katılımcılara COVID-19 pandemisi süresince yaşadıkları deneyimlerle ilgili sorular sorulmuştur. Buna göre, katılımcıların %91,8'i pandemi boyunca COVID-19 tanısı olan hasta ile, %94,8'i ise COVID-19 şüphesi olan hasta ile birebir temaslarının olduğunu; %97,8'i, COVID-19 tanısı/şüphesi olan hastalara temas ederken koruyucu ekipman kullanımına dikkat ettiğini bildirmişlerdir. Katılımcıların %90,1'i COVID-19 tanısı/ şüphesi olan hastalardan enfeksiyon kapmaktan endişe duyduğunu, %95,7'i COVID-19 pandemisinin çalışma ortamlarında olumsuz değişiklikler yaptığını, %93,5'i COVID-19 pandemisinin kendilerini ruhsal olarak olumsuz etkilediğini düşündüklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların %31,5'i COVID-19 pandemiden sonra işini bırakmayı düşündüğünü belirtirken, %55,2'si COVID-19 pandemiden sonra işine yönelik tutumunun değiştiğini ve işinden soğuduğunu hissettiğini belirtmiştir. Katılımcıların

%21,1'i COVID-19 pandemisi döneminde ruhsal olarak profesyonel destek aldığını/almayı düşündüğünü belirtmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Katılımcıların COVID-19 Pandemisinde Yaşadıkları Deneyimler ve Görüşlerinin Dağılımı

COVID-19 Sürecindeki Deneyimler ve Görüşleri		n	%
Pandemi dönemi boyunca Covid-19 tanısı olan hasta ile birebir temasınız oldu mu?	Evet	213	91,8
	Hayır	19	8,2
Pandemi dönemi boyunca Covid-19 şüphesi olan hasta ile birebir temasınız oldu mu?	Evet	220	94,8
	Hayır	12	5,2
Pandemi döneminde COVID-19 tanısı/şüphesi olan hastalara temas ederken koruyucu ekipman kullanımına dikkat ettiniz mi?	Evet	227	97,8
	Hayır	5	2,2
COVID-19 tanısı/ şüphesi olan hastalardan enfeksiyon kapmaktan endişe duyuyor musunuz?	Evet	209	90,1
	Hayır	23	9,9
COVID-19 pandemisinin çalışma ortamınızda olumsuz değişiklikler yaptığını düşünüyor musunuz?	Evet	222	95,7
	Hayır	10	4,3
COVID-19 pandemisinin sizi ruhsal olarak olumsuz etkilediğini düşünüyor musunuz?	Evet	217	93,5
	Hayır	15	6,5
COVID-19 pandemisinden sonra işinizi bırakmayı düşündünüz mü?	Evet	73	31,5
	Hayır	159	68,5
COVID-19 pandemisi döneminde ruhsal olarak profesyonel destek aldınız mı/almayı düşündünüz mü?	Evet	49	21,1
	Hayır	183	78,9
COVID-19 pandemisinden sonra işinize yönelik tutumunuz değişti mi?	Hayır değişiklik olmadı	104	44,8
	Evet işimden soğuduğumu hissettim.	128	55,2

Katılımcıların DASS-21 ölçeği alt boyutlarından alınan puanlara ilişkin tanımlayıcı özellikleri Tablo 3'te gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların depresyon puan ortalamaları $9,87 \pm 7,03$, anksiyete puan ortalamaları $6,59 \pm 5,50$, stres puan ortalamaları $10,29 \pm 6,62$, DASS-21 ölçeği toplam puan ortalamaları ise $26,65 \pm 16,86$ olarak bulunmuştur (Tablo 3).

Tablo 3. DASS-21 Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin Tanımlayıcı Özellikler (n=232)

DASS 21 Alt Boyutları	Ölçek Puan Ortalamaları Min-Max/N	X±SS	Cronbach Alfa
Depresyon	0-21	9,87±7,03	0,918
Anksiyete	0-21	6,59±5,50	0,837
Stres	0-21	10,29±6,62	0,911
DASS-21 Toplam	0-62	26,65±16,86	0,944

Katılımcıların DASS-21 ölçeği alt boyutları olan Depresyon, Anksiyete ve Stres Düzeylerinin Dağılımı Tablo 4'te yer almaktadır. Buna göre katılımcıların depresyon düzeylerinin %34,9'unun "çok ileri düzeyde" olduğu, anksiyete düzeylerinin %30,2'sinin "çok ileri düzeyde" olduğu, %21,1'inin stres düzeyinin "çok ileri düzeyde" olduğu görülmektedir (Tablo 4).

Tablo 4. Paramedik ve ATT'lerin Depresyon, Anksiyete ve Stres Düzeylerinin Dağılımı (n=232)

Düzye	DASS-21					
	Depresyon		Anksiyete		Stres	
Düzye	n	%	N	%	n	%
Normal	70	30,2	83	35,8	83	35,8
Hafif	20	8,6	29	12,5	26	11,2
Orta	31	13,4	27	11,6	31	13,4
İleri	30	12,9	23	9,9	43	18,5
Çok İleri	81	34,9	70	30,2	49	21,1

Katılımcıların DASS-21 ölçeği alt boyutlarından almış oldukları puanların bazı değişkenler açısından incelenmesi Tablo 5'te yer almaktadır. Buna göre katılımcıların yaş gruplarına göre Anksiyete alt boyutundan almış oldukları puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir ($p=0,027$). Bu farkın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek için yapılan Mann Whitney U testine göre 41 yaş ve üzerindeki grubun puan ortalamalarının 18-21 yaş grubunun ortalamasından ve 22-29 yaş grubu puan ortalamasından düşük olduğu ve bu farkın anlamlı olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). (Tablo 5).

Katılımcıların medeni durumlarına göre DASS-21 alt ölçek puan ortalamaları incelendiğinde, ölçeğin stres alt boyutunda anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir ($p=0,04$). Bu farkın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek için yapılan Mann Whitney U testi sonucu bekar olan grup ile evli olan grup arasındaki puan farkının anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p=0,013$) (Tablo 5).

Katılımcılardan COVID- 19 tanısı/ şüphesi olan hastalardan enfeksiyon kapmaktan endişe duyduğunu ifade edenlerin puan ortalamalarının, ölçeğin tüm alt boyutlarında yüksek olduğu; anksiyete ve stres alt boyutlarında bu farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p=0,002$, $p=0,012$) (Tablo 5).

Katılımcılardan COVID-19 pandemisinin çalışma ortamlarında olumsuz değişiklikler yaptığını düşündüğünü ifade edenlerin puan ortalamalarının ölçeğin tüm alt boyutlarında yüksek olduğu, ölçeğin depresyon ve stres alt boyutlarında bu farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p=0,010$, $p=0,043$) (Tablo 5).

Katılımcılardan COVID-19 pandemisinin kendilerini ruhsal olarak olumsuz etkilediğini düşündüğünü belirtenlerin, ölçeğin tüm alt boyutlarında puan ortalamalarının yüksek olduğu ve bu farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p=0,005$, $p=0,000$, $p=0,000$) (Tablo 5).

Katılımcılardan COVID-19 pandemisinden sonra işini bırakmayı düşündüğünü ifade edenlerin ölçeğin tüm alt boyutlarında puan ortalamalarının yüksek olduğu ve bu farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p=0,000$, $p=0,000$, $p=0,000$) (Tablo 5).

Tablo 5. Paramedik ve ATT'lerin DASS-21 Ölçeği Alt Boyutlarından Aldıkları Puanların Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi

DASS-21 Alt Boyutları					
Değişken		N	Depresyon Ort ±SS	Anksiyete Ort ±SS	Stres Ort ±SS
Yaş	18-21	15	10,40±6,27	6,33±3,51	11,20±5,36
	22-29	172	10,25±7,08	5,09±5,77	10,62±6,75
	30-40	37	8,89±7,04	5,37±4,81	9,51±6,35
	41 ve üzeri	8	5,37±6,23	2,12±2,64	5,12±5,56
	Test (KW)*		$X^2=2,386$	$X^2=9,198$	$X^2=5,902$
	p		$p=0,496$	$p=0,027$	$p=0,116$
Medeni durum	Bekar	135	10,67±6,89	7,17±5,54	11,20±6,02
	Evli	93	8,80±7,11	5,82±5,40	9,02±7,22
	Boşanmış	4	8,00±8,04	5,25±5,56	9,25±8,46
	Test *		$X^2=4,806$	$X^2=4,408$	$X^2=6,235$
	p		$p=0,09$	$p=0,11$	$p=0,04$
Enfeksiyon kapmaktan endişe duyuyor musunuz?	Evet	209	10,02±7,01	6,92±5,49	10,66±6,65
	Hayır	23	8,52±7,16	3,60±4,73	7,00±5,42
	Test **		$Z=-1,143$	$Z=-3,082$	$Z=-2,526$
	p		$p=0,253$	$p=0,002$	$p=0,012$
Çalışma ortamınızın olumsuz etkilendiğini düşünüyor musunuz?	Evet	222	10,12±7,00	6,71±5,53	10,48±6,57
	Hayır	10	4,40±5,42	4,00±4,47	6,20±6,90
	Test **		$Z=-2,572$	$Z=-1,527$	$Z=-2,021$
	p		$p=0,010$	$p=0,127$	$p=0,043$
Ruhsal olarak olumsuz etkilendiğinizi düşünüyor musunuz?	Evet	217	10,20±6,99	6,94±5,50	10,78±6,53
	Hayır	15	5,13±5,86	1,60±2,16	3,20±3,05
	Test **		$Z=-2,831$	$Z=-4,064$	$Z=-4,267$
	p		$p=0,005$	$p=0,000$	$p=0,000$
İşinizi bırakmayı düşündünüz mü?	Evet	73	14,43±5,86	9,16±5,72	13,67±6,08
	Hayır	159	7,78±6,52	5,42±4,99	8,74±6,30
	Test **		$Z=-6,612$	$Z=-4,726$	$Z=-5,260$
	p		$p=0,000$	$p=0,000$	$p=0,000$
Profesyonel destek aldınız mı?	Evet	49	15,22±5,31	10,48±5,56	15,34±5,28
	Hayır	183	8,44±6,74	5,55±5,01	8,94±6,30
	Test **		$Z=5,920$	$Z=-5,346$	$Z=-5,966$
	p		$p=0,000$	$p=0,000$	$p=0,000$
İşinize karşı tutumunuz değişti mi?	Evet	128	12,52±6,50	8,06±5,70	12,45±6,27
	Hayır	104	6,62±6,26	4,79±4,68	7,64±6,09
	Test **		$Z=-6,448$	$Z=-4,442$	$Z=-5,514$
	p		$p=0,000$	$p=0,000$	$p=0,000$

* Kruskal Wallis Testi ** Man Whitney U Test

Katılımcılardan COVID-19 pandemisi döneminde ruhsal olarak profesyonel destek almış olan/almayı düşünenlerin ölçeğin tüm alt boyutlarında puan ortalamaları arasında fark olduğu ve bu farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p=0,000$, $p=0,000$, $p=0,000$) (Tablo 5).

Katılımcılardan COVID-19 pandemisinden sonra işine yönelik tutumunuz değiştiğini ifade edenlerin ölçeğin tüm alt boyutlarında puan ortalamalarının yüksek olduğu ve bu farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p=0,000$, $p=0,000$, $p=0,000$) (Tablo 5).

3. TARTIŞMA

COVID-19 pandemisi sürecinde farklı alanlardaki sağlık çalışanlarında depresyon, anksiyete, stres, tükenmişlik, korku ve endişe gibi olumsuz duygu durumlarının ortaya çıktığını gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Atilla ve Karakaya, 2021; Penacobe vd., 2021; Da Rosa vd., 2021; Keskin ve Şentürk, 2022). Bu çalışma COVID-19 pandemisi döneminde 112 acil yardım istasyonlarında ve acil servislerde çalışan paramedik ve ATT'lerin depresyon, anksiyete ve stres düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

Çalışmamıza katılan paramedik ve ATT'lerin ölçek alt boyutlarından almış oldukları puanlar incelendiğinde, katılımcıların puan değerlerinin yüksek olduğu görülmektedir. Çalışmamıza katılan paramedik ve ATT'lerin depresyon düzeylerinin %12,9'u ileri, %34,9'u çok ileri, anksiyete düzeylerinin %9,9'u ileri, %30,2'sinin çok ileri; stres düzeylerinin ise %18,5'inin ileri, %21,1'inin çok ileri olduğu belirlenmiştir. Literatürde COVID-19 pandemisinde sağlık çalışanlarının depresyon, anksiyete ve stres düzeylerinin ölçüldüğü çalışmalar bulunmaktadır (Da Rosa vd., 2021; Penacoba vd., 2022). Ancak paramediklerle yapılmış az sayıda çalışmaya rastlanmıştır (Almutair vd, 2021). Almutair ve ark. (2021) tarafından Suudi Arabistan'da paramedikler üzerinde yapılmış olan bir çalışmada katılımcıların %10,8'i ileri düzeyde depresyon, %14,2 ileri düzeyde anksiyete, %4,2'si ise ileri düzeyde stres yaşadığı belirlenmiştir. Paramedik ve paramedik öğrencileri ile yapılmış olan bir çalışmada ise algılanan stres düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir (Baykal ve Tütüncü, 2020). Sağlık çalışanları ile yapılmış olan çalışmalara bakıldığında, İtalya'da yapılmış olan bir araştırmada sağlık çalışanı olanlar ile halktan kişilerin depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri karşılaştırılmış ve sağlık çalışanlarında ölçek puanlarının anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur (Demartini vd., 2020). Da Rosa ve ark. (2021) tarafından COVID-19 pandemisi sırasında hemşirelerin duygusal sıkıntıları ile ilişkili faktörlerin belirlendiği 1505 hemşirenin katıldığı bir çalışmada, katılımcıların orta ve ileri depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri sırası ile %14,5, %15,8, %11,9 olarak bulunmuştur. Cebeci ve Durmaz (2020) tarafından coronavirüslü hastalara bakım veren hemşirelerde yapılan bir çalışmada, hemşirelerin %37,1'inin çok ileri düzeyde depresyonlu ve

%85,7'sinin çok ileri düzeyde anksiyeteli olduğu, %41,4'ünün ise ileri düzeyde stres yaşadığı saptanmıştır. Çalışmamıza benzer şekilde Suudi Arabistan ve Mısır'da COVID-19 pandemisinde yapılmış olan bir araştırmada sağlık çalışanlarının depresyon, anksiyete ve stres düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır (Arafa vd., 2020). Sharma ve ark. (2021) Nepal'de çalışan sağlık çalışanlarında yapmış olduğu bir çalışmada ise çalışanların anksiyete, stres ve depresyon düzeylerinin bizim çalışmamızın tersine normal olduğu bulunmuştur. Johns ve ark. (2022) tarafından COVID-19 döneminde, doktorların yaşadığı depresyon ve anksiyete düzeylerinin incelendiği bir meta analiz çalışması, doktorların önemli bir bölümünün, pandemi öncesi seviyelerden yüksek düzeyde depresyon ve anksiyete belirtileri yaşadığını ortaya koymaktadır. Chutyami ve ark. (2020) yapmış olduğu bir meta analiz çalışmasında, COVID-19 döneminde sağlık çalışanlarında anksiyete, depresyon ve stres ve travma sonrası stres bozukluğunun yaygın olarak görüldüğünü belirlemiştir. Bahadır ve Sağaltıcı (2021) tarafından pandemi sırasında acil servis çalışanlarında travma sonrası stres bozukluğunun belirlendiği kesitsel bir çalışmada doktor ve hemşirelerin yüksek oranda travma sonrası stres bozukluğu yaşadığı belirlenmiştir. Çalışmamızın sonucu bu sonuçlarla uyumlu olup, paramedik ve ATT'lerin bu süreçte ruhsal olarak olumsuz etkilendiklerini göstermektedir. Çeşitli bilinmezliklerin söz konusu olduğu süreçte, özellikle acil sağlık hizmetlerinde ön safhada çalışıyor olmak bu sonuca neden olarak düşünülebilir. Bunun dışında başka faktörlerin de araştırılması ve acil sağlık hizmetlerinde yer alan paramedik ve ATT'lerin ruh sağlıklarını koruyucu önlemlerin alınması gerekmektedir.

Çalışmamızın sonucunda yaş değişkenine bağlı olarak, ölçek alt boyutlarından anksiyete boyutunda, anlamlı bir değişiklik olduğu ve yaşla birlikte anksiyete puanlarının düştüğü belirlenmiştir. Keskin ve Şentürk (2022)'ün COVID-19 pandemi sürecinde sağlık çalışanlarının depresyon, anksiyete, stres ve merhamet düzeylerinin belirlendiği çalışmasında bizim çalışmamıza benzer olarak sağlık çalışanlarının yaşları arttıkça depresyon ve stres puanlarının düştüğü belirlenmiştir. Keskin ve Molu (2020)'nin hemşirelik öğrencilerinin pandemi sürecinde sağlık bilişleri ile depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmasında öğrencilerin sınıf düzeyi arttıkça depresyon, anksiyete ve stres puanlarının düştüğü belirlenmiştir. Kılıç ve İnci (2015) tarafından acil tıp çalışanlarında travmatik stresin, yaşa bağlı değişimini belirlemek amacıyla yapılmış bir çalışmada, daha genç ve eğitimsiz olan çalışanların mesleki travmalar açısından daha riskli olduğu ortaya konmuştur. Yaş ile birlikte yaşam deneyiminin ve mesleki tecrübenin artması, problem çözme becerisinin gelişmesi gibi nedenlerin, bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olabileceği düşünülmektedir.

Çalışmamızın sonucunda medeni durum değişkeninin stres alt boyutunda farklılık gösterdiği, bekar olan paramediklerin stres puanlarının evli olanlardan yüksek olduğunu göstermektedir. Literatürde birebir benzer bir çalışmaya rastlanmamış olmakla birlikte Arpacıoğlu

ve ark (2021) tarafından COVID-19 pandemisinde sağlık çalışanlarında tükenmişlik, COVID korkusu, depresyon, mesleki doyum düzeyleri ve ilişkili faktörlerin incelendiği çalışmada bizim çalışmamıza benzer olarak bekar olanların depresyon ve tükenmişlik puanlarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Ekinci ve Ekinci (2021) tarafından COVID-19 pandemi döneminde sağlık çalışanlarında anksiyete, depresyon, duygu düzenleme güçlüğü ve uyku kalitesinin incelenmesi amacıyla yapılan çalışmada bekar olan sağlık çalışanlarının anksiyete düzeyleri yüksek bulunmuştur. Buna karşılık Baykal ve Tütüncü (2021) tarafından yapılan çalışmada paramedik ve paramedik adaylarının algıladıkları stres incelenmiş ve medeni durum açısından fark olmadığı belirtilmiştir. Avcı ve Yağcı (2021) tarafından acil servis çalışanlarının COVID-19 pandemisi döneminde psikolojik durumlarının incelendiği çalışmada medeni durum açısından travma sonrası stres, depresyon gibi alanlarda fark saptanmamıştır. Çalışmamızın sonucunda bekar olan paramediklerin stres puanlarının evli olanlardan yüksek olmasının nedeni evli bireylerin sosyal desteklerinin daha fazla olması şeklinde yorumlanabilir.

Çalışmamızda katılımcılara “COVID-19 hastasına bakım verirken enfeksiyon kapmaktan endişe duyuyor musunuz?” diye sorulmuş ve “evet “yanıtını verenlerin hayır yanıtını verenlere göre ölçek puanlarının anksiyete ve stres alt boyutlarında anlamlı olarak yüksek olduğu belirlenmiştir. Enfeksiyon kaygısının olmasının, çalışanlarda anksiyete ve stres düzeyini arttırdığı görülmektedir. Bizim çalışmamıza benzer şekilde Gorrini ve ark (2020)’nın İtalya’da COVID-19 pandemisi sürecinde sağlık çalışanlarının ruh sağlığının değerlendirildiği çalışmada enfekte olma korkusunun çalışanlarda psikolojik yükün önemli bir kaynağı olduğunu belirtmişlerdir. Benzer şekilde bir başka soruda ise katılımcılara “COVID-19 pandemisinin sizi ruhsal olarak etkilediğini düşünüyor musunuz?” diye sorulmuş ve bu soruya “evet” yanıtını verenlerin ölçek puan ortalamalarının “hayır” yanıtını verenlerden depresyon anksiyete ve stres alt boyutlarında anlamlı olarak yüksek olduğu belirlenmiştir. Katılımcılara “COVID-19 pandemisi döneminde profesyonel destek aldınız mı/almayı düşündünüz mü?” diye sorulmuş ve “evet” yanıtını verenlerin tüm alt boyutlarda puan ortalamalarının “hayır” yanıtını verenlerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir. Çalışmamızda ölçek alt boyutları puanlarının, sorulara verilen yanıtlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgularımız, epidemi-pandemilerin ve COVID-19 pandemisinin sağlık çalışanları üzerindeki olumsuz psikolojik etkilerini gösteren çalışmalar ile uyumludur (Preti vd., 2020, Aymerich vd., 2021). Acil sağlık hizmetlerinde paramedik ve ATT’lerin hastayla ilk karşılaşan meslek grubu olarak daha fazla risk altında olması bu sonucun nedeni olarak yorumlanabilir. Bununla birlikte, zaten riskli bir çalışma ortamına sahip olmaları nedeniyle, pandemi sürecinden yoğun olarak etkilenmiş olabileceklerinin göz ardı edildiği düşünülmektedir.

Çalışmada katılımcılara “COVID-19 pandemisinin çalışma ortamınızı olumsuz etkilediğini düşünüyor musunuz?” diye sorulmuş ve “evet” yanıtını verenlerin puan ortalamalarının “hayır” yanıtını verenlere göre depresyon ve stres alt boyutlarında anlamlı olarak yüksek olduğu belirlenmiştir. Çalışmamıza birebir benzer bir çalışmaya rastlanmamış olmakla birlikte, Arpacıoğlu ve ark (2021) COVID-19 pandemisinde sağlık çalışanlarında tükenmişlik, COVID korkusu, depresyon, mesleki doyum düzeyleri ve ilişkili faktörleri incelemiş olduğu çalışmasında, COVID-19 hastaları ile doğrudan çalışan sağlık çalışanlarında tükenmişliğin yüksek, iş doyum düzeylerinin ise düşük olduğunu belirlemiştir. Bireylerin çalışma ortamını olumsuz olarak algılanmasının depresyon ve strese neden olan bir faktör olabileceği söylenebilir. Katılımcılara “COVID-19 pandemisi döneminde işinizi bırakmayı düşündünüz mü?” sorusu yöneltilmiş bu soruya katılımcıların %31,5’i “evet yanıtını vermiş olup, evet yanıtını verenlerin tüm alt boyutlarda puan ortalamalarının “hayır” yanıtını verenlerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir. Baykal ve Tütüncü (2021) tarafından paramedik ve paramedik adayları ile yapılmış çalışmada “COVID-19 sonrası meslek ya da bölüm değiştirmek istediniz mi?” sorusuna “evet” diyenlerin oranı %19,7 olarak belirlenmiştir. Bizim çalışmamızda bu oranın daha yüksek olmasının nedeni çalışma grubumuzun tamamının çalışanlardan oluşması ve sahada aktif olarak görev yapması şeklinde açıklanabilir. Katılımcılara “COVID-19 pandemisi döneminde işinize karşı tutumunuz değişti mi?” sorusu yöneltilmiş, %55,2 oranında “evet işimden soğuduğumu düşünüyorum” yanıtı alınmıştır. Ayrıca bu soruya “evet” yanıtını veren katılımcıların ölçek puanlarına baktığımızda depresyon, anksiyete ve stres alt boyutlarında puan ortalamalarının “hayır” diyenlerden yüksek olduğu görülmektedir. Literatür incelendiğinde benzer bir sonuca rastlanmamış olmakla birlikte Özyaydın ve ark (2022)’nin, COVID-19 salgını döneminde sağlık çalışanlarının iş doyumunun incelendiği çalışmasında COVID-19 kliniklerinde çalışanların iş doyumlarının diğer kliniklerde çalışan sağlık çalışanlara göre düşük olduğu belirlenmiştir. COVID-19 pandemisinin özellikle acil sağlık hizmetlerinde çalışma ortamında belirsizliği ve riskleri arttırmasına bağlı olarak işe yönelik tutumun olumsuzlaştığı ve bu durumun bireylerin depresyon, anksiyete ve stres düzeylerini arttırdığı düşünülmektedir.

SONUÇ

Bu çalışma sonucunda, COVID-19 pandemisi döneminde 112 acil yardım istasyonlarında ve acil servislerde çalışan paramedik ve acil tıp teknisyenlerinin depresyon, anksiyete ve stres düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. COVID-19 pandemisi öncesinde benzer bir çalışma yapılmamıştır. Bu nedenle sonuçları karşılaştırma imkânı olmadığından elde ettiğimiz sonuçların tamamen pandemi koşullarından kaynaklanıp kaynaklanmadığını bilinmemektedir. Bu

sonuçların, COVID-19 pandemisi dışında başka nedenleri de olabilir. Nedenlerin ortaya konması için daha ileri çalışmalara ihtiyaç vardır. Paramedik ve ATT'lerin ruh sağlıklarının iyileştirilmesi, riskli grupların belirlenerek desteklenmesi, çalışma ortamları ile ilgili olumsuzlukların giderilmesi için gerekli girişimlerin planlanması önerilmektedir.

Çalışmanın sınırlılıkları

Türkiye'nin farklı illerinde çalışma ve pandemi koşullarının birbirinden farklı olması, çalışma verilerinin pandemi koşulları nedeniyle online olarak toplanması, kullanılan ölçeklerin öz bildirim dayalı ölçekler olduğu için verilen yanıtların kültürel faktörlerden ve değerlerden etkilenebilir olması çalışmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

Yazar Katkıları

DZS, NŞ, NCSC araştırma tasarımı; DZS, NŞ, NCSC veri toplama; DZS, NŞ, NCSC veri analizi; DZS, NŞ, NCSC, makale yazımına katkı sunmuştur.

Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını bildirmişlerdir.

Kaynakça

Almutairi, I, Al-Rashdi, M, Almutairi, A. (2020). Prevalence and predictors of depression, anxiety and stress symptoms in paramedics at Saudi red crescent authority. *Saudi Journal of Medicine & Medical Sciences*, 8(2), 105-111. https://doi.org/10.4103/sjmms.sjmms_227_18

Arafa, A, Mohammed, Z, Mahmoud, O, Elshazley, M, Ewis, A. (2021). Depressed, Anxious, and Stressed: What Have Healthcare Workers on The Frontlines in Egypt and Saudi Arabia Experienced During The COVID-19 Pandemic? *Journal of Affective Disorders*, 278, 365-371. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2020.09.080>

Arpacioğlu, MS, Baltacı, Z, Ünübol, B. (2021). COVID-19 Pandemisinde Sağlık Çalışanlarında Tükenmişlik, COVID Korkusu, Depresyon, Mesleki Doyum Düzeyleri ve İlişkili Faktörler. *Cukurova Medical Journal*. 46(1), 88-100.

Atilla, EA, Karakaya, A. (2021). COVID-19 Pandemi Döneminin Sağlık Çalışanlarının Tükenmişlik Düzeylerine Etkisi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(3), 653-680.

Avcı, S, Yağcı, İ. (2021). Covid-19 Pandemisi döneminde acil servis çalışanlarının psikolojik durumları. *Bozok Tıp Dergisi*, 11(1), 49-55. <https://doi.org/10.16919/bozoktip.778738>

Aymerich, C, Pedruzo, B, Perez, LJ, Laborda, M, Herrero, J, Blanco, J, Mancebo, G. (2021). COVID-19

Pandemic Effects on Health Worker's Mental Health: Systematic Review and Meta-Analysis. *European Psychiatry*, 65(1), 1-8. <https://doi.org/10.1192/j.eurpsy.2022.1>

Bahadrlı, S, Sağaltıcı E. (2021). Post-Traumatic Stress Disorder in Healthcare Workers of Emergency Departments During The Pandemic: A Cross-Sectional Study. *American Journal of Emergency Medicine*. 50, 251-255. <https://doi.org/10.1016/j.ajem.2021.08.027>

Balcı, T. (2020). Dünya'da ve Türkiye'de Paramedik Mesleğinin Gelişimi. *Journal of ADEM*. 1(1), 37-43.

Baykal, D, Tütüncü, SK. (2021). The Perceived Stress of Paramedics and Paramedic Students on Their Stress Coping Behaviors During COVID. *Genel Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(2),90-101. <https://doi.org/10.51123/jgehes.2021.20>.

Cankurtaran, A. (2015). *Acil Servis Çalışanlarının Psikososyal Risk Faktörlerinin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü.

Chew, NWS, Lee, GKH, Tan, BYQ, Jing, M, Goh, Y, Ngiam, NJH. (2020). A Multinational, Multicentre Study on The Psychological Outcomes and Associated Physical Symptoms Amongst Healthcare Workers During COVID-19 Outbreak. *Brain, Behavior, and Immunity*, 88, 559-565. <https://doi.org/10.1016/j.bbi.2020.04.049>

Cebeci, SP, Durmaz, H. (2021). Corona Virüslü Hastalara Bakım Veren Hemşirelerde Depresyon, Anksiyete ve Stres Düzeyinin Belirlenmesi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(1), 46-56.

<https://doi.org/10.46971/ausbid.876837>

Chutiyami, M, Cheong, AMY, Salihu, D, Bello, UM, Ndwiga, D, Maharaj, R. (2022). COVID-19 Pandemic and Overall Mental Health Of Healthcare Professionals Globally: A Meta-Review of Systematic Reviews. *Frontiers in Psychiatry*, 12,1-18. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2021.804525>

Dal'Bosco, ED, Floriano, LSM, Skupien, SV, Arcaro, G, Martins, AR, Anselmo, ACC. (2020). Mental Health of Nursing in Coping With COVID-19 at A Regional University Hospital. *Rev Bras. Enferm*, 73(Suppl 2), 1-7. <http://dx.doi.org/10.1590/0034-7167-2020-0434>

Da Rosa, P, Brown, R, Pravecek, B, Carotta, C, Garcia, AS, Carson, P, Callies, D, Vukovich, M. (2021). Factors Associated With Nurses Emotional Distress During The COVID-19 Pandemic. *Applied Nursign Research*, 62, 1-8. <https://doi.org/10.1016/j.apnr.2021.151502>

Demartini, B, Nistico, V, D'Agostino, A, Priori, A, Gambini, O. (2020). Early Psychiatric Impact of COVID-19 Pandemic on The General Population and Healthcare Workers in Italy: A Preliminary Study. *Frontiers in Psychiatry*, 11, 1-8. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2020.561345>

Dikmen, AU, Kına, HM, Özkan, S, İlhan, MN. (2020). COVID-19 Pandemisi. Pandemiden Ne Öğrendik? *Journal of Biotechnology and Strategic Health Research*. 1(Özel Sayı), 29-36. <https://doi.org/10.34084/bshr.715153>

Ekinci, İ, Ekinci, E. (2021). COVID-19 Pandemi Döneminde Dağlık Çalışanlarında Anksiyete, Depresyon, Duygu Düzenleme Güçlüğü ve Uyku Kalitesinin İncelenmesi. *İKKSSTD*, 13(2), 61-69. <https://doi.org/10.4274/iksstd.2021.04809>.

Ekiz, T, İlman, E, Dönmez, E. (2020). Bireylerin Sağlık Anksiyetesi Düzeyleri ile COVID-19 Salgını Kontrol Algısının Karşılaştırılması. *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 6(1), 139-154.

Erol, A, Akarca, F, Değerli, V, Sert, E, Delibaş, H, Gülpek, D, Mete, L. (2012). Acil Servis Çalışanlarında Tükenmişlik ve İş Doyumu. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 15,103-110.

Eroğlu, BS, Arıkan, S. (2016). Acil Yardım Çalışanlarında Travma, Tükenmişlik ve Yaşam Doyumu İlişkilerinde Stresle Başa Çıkmanın Moderatörlük Rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 31(78), 45-57.

Gorini, A, Fiabane, E, Sommaruga, M, Barbieri, S, Sottotetti, F, La Rovere, MT, Tremoli E, Gabanelli, P. (2020). Mental Health and Risk Perception Among Italian Healthcare Workers During The Second Month of The Covid-19 Pandemic. *Archives of Psychiatric Nursing*, 34, 537-544. <https://doi.org/10.1016/j.apnu.2020.10.007>

Johns, G, Samuel, V, Freemantle, Lewis J, Waddington, L. (2022). The Global Prevalence of Depression and Anxiety Among Doctors During The COVID-19 Pandemic: Systematic Review and Meta-Analysis. *Journal of Affective Disorders*, 298, 431-441. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2021.11.026>

Karahan, H. (2020). Acil Servislerde Çalışan Sağlık Personellerinde Tükenmişlik Sendromu Görülme Sıklığı ve Demografik Özellikleri. *Anatolian Journal of Emergency Medicine*, 3(3), 81-84.

Kebapçı, A, Akyolcu, N. (2011). Acil Birimlerde Çalışan Hemşirelerde Çalışma Ortamının Tükenmişlik Düzeylerine Etkisi. *Türkiye Acil Tıp Dergisi*, 11(2), 59-67. <https://doi:10.5505/1304.7361.2011.43827>

Keskin AY, Molu, B. (2021). Hemşirelik Öğrencilerinin COVID-19 Pandemi Sürecinde Sağlık Bilişleri ile Depresyon Anksiyete Stres Düzeyleri Arasındaki İlişkisi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(2), 241-249. <https://doi:10.34087/cbusbed.796470>

Keskin, AY, Şentürk, S. (2022). Health Workers' Depression, Anxiety, Stress, and Compassion Levels During The COVID-19 Outbreak. *Cyprus J Med SCI*, 7(3), 321-329. <https://10.4274/cjms.2021.2021-19>

Kılıç, C, İnci, F. (2015). Acil Tıp Çalışanlarında Travmatik Stres: Yaş ve Eğitimin Koruyucu Etkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 26(4), 236-41.

Nasır, N, Bahadır, A, Karcıoğlu, Ö, Fincancı, ŞK. (2022). *Pandemi Sürecinde Türkiye'de Sağlık Çalışanı Ölümünün Anlattığı*. Türk Tabipler Birliği Güncellenmiş İkinci Yıl Sonu Raporu. https://www.ttb.org.tr/userfiles/files/son_son_saglik_emekcileri_olumleri_rapor.pdf, 29.07.2022.

Özaydın, Ö, Vural, A, Balcı, N, Güdük, Ö. (2022). COVID-19 salgını döneminde sağlık çalışanlarının iş doyumunu. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11(1), 54-62.

Penacoba, C, Catala, P, Velasco, L, Carmone-Monge, FJ, Garcia-Hedra, FJ. (2021). Stress and Quality

of Life of Intensive Care Nurses During The COVID-19 Pandemic: Self-Efficacy and Resilience as Resources. *Nursing in Critical Care*, 26, 493-500. <https://doi.org/10.1111/nicc.12690>

Preti, E, Mattei, VD, Perego, G, Ferrari, F, Mazzetti, M, Taranto, P, Pierro, RD, Madeddu, F, Calati, R. (2020). The Psychological Impact of Epidemic and Pandemic Outbreaks on Healthcare Workers: Rapid Review of The Evidence. *Current Psychiatry Reports*, 22-43.

Sharma I, Misra A, Shrestha BK, Koirala AK, Banjade A, Banjade P. (2021). Depression, Anxiety and Stress among Nepali Health Care Workers During The Coronavirus Disease 2019 Pandemic: A Cross-Sectional Survey. *J Nepal Med Assoc*. 59(238), 580-4. <https://dx.doi.org/10.31729/jnma.6747>

T.C. Sağlık Bakanlığı (2022). COVID-19 Bilgilendirme Platformu. <https://covid19.saglik.gov.tr/>, 29.07.2022.

Uyurdağ, N, Eskicioğlu G, Aksu S, Soyata AZ. (2020). COVID-19 Pandemisi Sırasında Sağlık Çalışanlarında Psikososyal Etkilenme İle İlişkili Risk Etkenleri ve Koruyucu Etkenler: Bir Sistemik Derleme. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*, 26(1), 122-135. <https://doi:10.21673/adoluklin.783596>

World Health Organizations (WHO) (2022). WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard. <https://covid19.who.int/>, 29.07.2022.

Yıldırım, SA, Gerdan, S. (2017). Hastane Öncesi Acil Sağlık Çalışanlarının İş Sağlığı ve Güvenliği Kapsamındaki Mesleki Riskleri. *Hastane Öncesi Dergisi*, 2(1), 37-49.

Yılmaz Ö, Boz H, Arslan A. (2017). Depresyon, Stres ve Anksiyete Ölçeğinin (DASS 21) Türkçe Kısa Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Finans, Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 78-91.

Yin, Q, Sun, Z, Liu, T, Ni, X, Deng, X, Jia, Y. (2020). Posttraumatic Stress Symptoms of Health Care Workers During The Corona Virus Disease 2019. *Clin Psychol Psychother*, 27, 84-395. <https://doi.org/10.1002/cpp.2477>

Zhang, H, Shi, Y, Jing, P, Zhan, P, Fang, Y, Wang, F. (2020). Posttraumatic Stress Disorder Symptoms in Healthcare Workers After The Peak of The COVID-19 Outbreak: A Survey of A Large Tertiary Care Hospital in Wuhan. *Psychiatry Research*, 294. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113541>

Zerbini, G, Ebigbo, A, Reicherts, P, Kunz, M, Messman, H. (2020). Psychosocial Burden of Health Care Professionals in Times of COVID-19—A Survey Conducted at the University Hospital Augsburg. *GMS German Medical Science*, 18, 1-9. <https://doi:10.3205/000281>